

Warszawa, dnia 19.01.2024 r.

Fundacja "Ukraiński Dom"

ul. L. Zamenhofa 1
00-153 Warszawa

Szanowny Pan Donald Tusk
Prezes Rady Ministrów RP
Kancelaria Prezesa Rady Ministrów
Al. Ujazdowskie 1/3
00-583 Warszawa

Dot: konieczności niezwłocznej nowelizacji ustawy z dnia 12 marca 2022 r. o pomocy obywatelom Ukrainy w związku z konfliktem zbrojnym na terytorium tego państwa, Dz. U. 2022 poz. 583

Szanowny Panie Premierze!

W imieniu Fundacji "Ukraiński Dom", która od 15 lat prowadzi działania na rzecz pomocy oraz integracji imigrantów i uchodźców z Ukrainy w Polsce, zwracamy się z prośbą o niezwłoczne podjęcie prac nad nowelizacją Ustawy z dnia 12 marca 2022 r. o pomocy obywatelom Ukrainy w związku z konfliktem zbrojnym na terytorium tego państwa (tzw. Specustawy).

Czym jest Specustawa ukraińska?

4 marca 2024 roku przestaje obowiązywać Ustawa z dnia 12 marca 2022 r. o pomocy obywatelom Ukrainy w związku z konfliktem zbrojnym na terytorium tego państwa, Dz. U. 2022 poz. 583 (dalej - Specustawa). Ta ustawa określa status prawny i reguluje istotne aspekty życia prawie miliona osób, które znalazły schronienie na terytorium Polski po wybuchu pełnowymiarowej inwazji Rosji na Ukrainę po 24 lutego 2022 r. oraz mniej więcej takiej samej liczby obywateli Ukrainy, którzy przybywali na stałe lub czasowo na terytorium państwa polskiego przed wybuchem wojny. Szacuje się, że Specustawa reguluje status prawny około 2 mln osób.

Jak każdy akt prawny regulujący stosunki w ściśle określonych ramach czasowych, Specustawa wymaga cyklicznego uaktualnienia, odświeżania i nowelizacji. W ciągu niespełna dwóch lat obowiązywania Specustawy takie nowelizacje miały miejsce dwukrotnie. Odzwierciedlały one zmiany w faktycznej sytuacji obywateli Ukrainy w Polsce oraz ogólne uwarunkowania społeczno-gospodarcze, w jakich odbywała się pomoc skierowana do nich w związku z wojną na terytorium ich kraju.

Na czym polega pilność nowelizacji specustawy ukraińskiej?

Potrzeba nowelizacji Specustawy staje się szczególnie pilna i oczywista teraz, na początku 2024 roku.

Po 4 marca 2024 r., zgodnie z przepisami obecnie obowiązującej Specustawy, **za legalnie przebywające na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej przestaną być uznawane osoby, które przybyły tu w celu ochrony przed działaniami wojennymi po dniu 24 lutego 2022 r.** (art. 2) oraz obywatele Ukrainy, którzy legalnie przebywali na terytorium Polski w przeddzień inwazji rosyjskiej (art. 42). Ponadto, tracą ważność dokumenty, które zostały automatycznie przedłużone z mocy prawa.

Po tym terminie, Straż Graniczna, Urząd do Spraw Cudzoziemców i wydziały wojewódzkie do spraw cudzoziemców będą zmuszone do wszczęcia nowych i przywrócenia tymczasowo zawieszonych postępowań w sprawie zobowiązania cudzoziemca do opuszczenia terytorium Rzeczypospolitej Polskiej (zobowiązania do powrotu). W przypadku obywateli Ukrainy, będzie to skutkowało koniecznością powrotu do kraju ogarniętego wojną (art. 42b).

Obywatele Ukrainy, którzy przed 4 marca 2024 r. rozpoczną procedury legalizacyjne według standardowego, przedwojennego schematu, staną się **dużym wyzwaniem dla urzędów polskich**, gdyż zgodnie z art. 100d Specustawy, z dniem 4 marca 2024 r. przewraca się standardowy bieg liczenia terminów na załatwienie spraw dotyczących udzielenia cudzoziemcom zezwoleń na pracę i pobyt.

Dodatkowo, zgodnie z art. 22 Specustawy, utrata statusu legalnego z dniem 4 marca 2024 r. automatycznie pociągnie za sobą **utrata dostępu do rynku pracy** w ramach tzw. procedury powiadomienia powiatowego urzędu pracy o zatrudnieniu obywatela Ukrainy. Ta sytuacja budzi uczucie niepewności nie tylko wśród pracujących w Polsce obywateli Ukrainy, ale i wśród polskich pracodawców, którzy będą zmuszeni w trybie natychmiastowym uzyskać dla pracowników zezwolenia na pracę (lub oświadczenia o powierzeniu pracy), albo nawet podjąć decyzję o zwolnieniu pracownika.

Również z dniem 4 marca 2024 r. zgodnie z art. 12a Specustawy, zostaną zlikwidowane ośrodki tymczasowego zakwaterowania zbiorowego, które znajdują się w obiektach budowlanych oddanych do użytkowania w tym celu.. Nie wiemy ile dokładnie osób zostanie zmuszonych do poszukiwania nowego miejsca zamieszkania. Według ostatnich danych UNHCR, może chodzić o 50 tys. osób. W Warszawie, może się to wiązać z koniecznością natychmiastowego zakwaterowania osób przebywających w największym z takich ośrodków,

zlokalizowanym w gmachu Centrum Targowo-Kongresowego GlobalEXPO przy ul. Modlińskiej 6D.

Mamy nadzieję i wierzymy, że **polski ustawodawca naprawi tę sytuację i z wyprzedzeniem usunie wspomniane zagrożenia**. Sprzyja temu także sytuacja ogólnoeuropejska. Rada UE ogłosiła decyzję wykonawczą 2023/2409 z dnia 19 października 2023 r. o przedłużeniu tymczasowej ochrony dla obywateli Ukrainy do 4 marca 2025 r.

Dlaczego praca nad nowelizacją jest pilna?

Budzi niepokój również inny fakt: brak wystarczającej ilości czasu na prace nad nową ustawą. Poprzedni rząd i Sejm IX kadencji przez 4 miesiące pracowały nad zmianami do Specustawy. Już wtedy rozpoczęcie prac było postrzegane jako opóźnione, a długie oczekiwanie na wejście nowelizacji w życie skłaniało obywateli Ukrainy do podejmowania nieprzemysłanych decyzji, takich jak pochopny wyjazd do innych krajów UE, powrót do Ukrainy, do regionów narażonych na codzienne ostrzały czy ubieganie się o status uchodźcy.

Obecnie nastroje wśród obywateli Ukrainy przebywających w Polsce są jeszcze bardziej niepewne, co skłania ich do podejmowania błędnych działań i naraża na nadużycia. Ponadto, pogłoski o zaprzestaniu lub drastycznym obniżeniu poziomu pomocy dla obywateli Ukrainy przebywających w Polsce w związku z wojną, sprzyja działaniom różnego rodzaju oszustów, obiecujących „załatwienie problemów”.

W środowisku eksperckim do tych obaw dochodzi jeszcze jedna kwestia. Obawiamy się, że ze względu na brak czasu, nowelizacja Specustawy zostanie przeprowadzona wyłącznie formalnie, poprzez zastąpienie zwrotów 4 marca 2024 w odpowiednich artykułach 4 marca 2025 roku. Specustawa jest bardzo złożonym dokumentem. Niektórzy badacze nazywają ją prototypem przyszłej polityki migracyjnej Polski. Ustawa nie tylko rozwiązuje bieżące problemy, ale jest również udanym efektem międzyresortowej współpracy mającej na celu wypełnienie luki legislacyjnej spowodowanej brakiem polityki migracyjnej. Byłoby błędem zamiast kolejnych zmian jakościowych, skierowanych na rozbudowę już podjętych rozwiązań, sprowdzić nowelizację do zmian formalnych.

Co bez wątplenia należy uwzględnić w nowelizacji Specustawy ukraińskiej?

Byłoby wysoce pożądane, gdyby kolejna nowelizacja, uwzględniła faktyczne zmiany w statusie społeczno-ekonomicznym obywateli Ukrainy oraz uwarunkowania społeczne, ekonomiczne i polityczne 2024 roku.

W szczególności **pożądane byłoby rozszerzenie katalogu osób uprawnionych do ubiegania się o zezwolenia na pobyt (osiedlenie) czasowy na terytorium RP**.

Obecnie osoby ze statusem UKR są pozbawione tego prawa, z wyjątkiem tych, którzy ubiegają się o zezwolenie na pobyt czasowy na podstawie wykonywania pracy, wykonywania pracy w zawodzie wymagającym wysokich kwalifikacji oraz prowadzenia działalności gospodarczej (art. 42, ust. 13 Specustawy). Według danych ZUS, ok. 60% obywateli Ukrainy

ze statusem UKR już znalazło pracę w Polsce. Jednak nie korzystają oni z prawa do zmiany statusu z ochrony tymczasowej na status przewidziany ustawą z dnia 12 grudnia 2013 r. o cudzoziemcach, pomimo tego, że faktyczne okoliczności (znalezienie stałej pracy, płacenie podatków, wynajmowanie mieszkań i wysyłanie dzieci do polskich szkół) wskazują, że **są cudzoziemcami, którzy spełniają warunki czasowego pobytu w Polsce.**

Przyczyna takiego na pozór dziwnego zachowania tkwi w tym, że art. 42, ust. 13 **Specustawy w obecnym brzmieniu nie przewiduje możliwości ubiegania o kartę czasowego pobytu dla dzieci tych osób, a także dla krewnych i bliskich pozostających na ich utrzymaniu.** Pracujący rodzice wolą nie mieć innego statusu pobytowego niż ich dzieci, partnerzy, małżonkowie lub bliscy pozostający na utrzymaniu. Prowadzi to do tego, że obywatele Ukrainy, którzy nie decydują się na powrót do kraju, wyjeżdżają do krajów UE, które oferują bardziej pewne i stabilne warunki życia i pracy.

Oprócz wyżej wspomnianych grup osób, uregulowania wymaga także sytuacja **obywateli Ukrainy studiujących w Polsce oraz osób przybyłych do Polski przed wojną.**

Obecnie **ukraińscy studenci**, którzy przyjechali do Polski w celu podjęcia studiów po 24 lutego 2022 r. są automatycznie objęci polską ochroną tymczasową (niezależnie od tego czy uzyskali status UKR czy nie). Przy próbie złożenia wniosku na pobyt czasowy, dostają odmowę wszczęcia postępowania. Są oni traktowani przez polskie prawo jak osoby, które chronią się przed wojną, pomimo tego, że z chwilą przyjęcia ich w poczet studentów, uległ zmianie rzeczywisty cel ich pobytu w Polsce. Bardzo często skarżą się, że z powodu swojego statusu nie mogą uczestniczyć, nie tylko w długotrwałej, ale nawet krótkotrwałej mobilności akademickiej. W przypadku nieprzedłużenia Specustawy, ich status legalny na terytorium RP może gwałtownie zmienić się na nieuregulowany.

Jeszcze jednym problemem do dziś nierozwiązanym w żadnej z nowelizacji Specustawy jest kwestia **osób pracujących w Polsce przed pełnowymiarową inwazją Rosji.** Dokumenty pobytowe obywateli Ukrainy, przebywających na terytorium RP na podstawie ruchu bezwizowego lub wiz krajowych wydane przed 24 lutego 2022 r., zostały przedłużone na mocy prawa. Ci obywatele Ukrainy zostali również objęci ochroną tymczasową (bez zmiany adnotacji w PESEL z NUE na UKR). Niemniej, jeśli z jakiegoś powodu przekraczali oni granicę Polski po dniu 24 lutego 2022 r., są traktowani jak osoby, które ewakuowały się do Polski. Nie mogą oni złożyć dokumentów na kolejną kartę pobytu, pomimo tego, że bezpośrednim zamiarem ich przyjazdu do Polski było podjęcie pracy/kontynuacja pracy, a nie schronienie przed wojną lub jej skutkami. Jest to oczywiście sprzeczne z samym duchem i przepisami ustawy z dnia 12 grudnia 2013 r. o cudzoziemcach (Dz.U. 2013 poz. 1650), która określała ich status przed 24 lutego 2022 roku.

Należy rozważyć wprowadzenie ustawy, która zastąpi Specustawę ukraińską po 2024 roku.

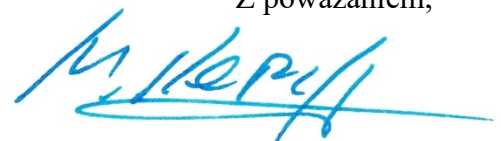
Mimo nadziei na uwzględnienie powyższych niezbędnych zmian w Specustawie, spodziewamy się, że polski ustawodawca nie zaniecha prac nad dalszym systemowym rozwiązaniem problemów obywateli Ukrainy, którzy znaleźli się na terytorium RP w związku z wojną w ich kraju. W roku 2024 państwa zrzeszone w UE będą szukały nowych rozwiązań dotyczących Ukraińców, z uwagi a to, że dyrektywa o ochronie czasowej uruchomiona 4 marca 2022 r. nie może być już przedłużona po roku 2025. W tej sytuacji byłoby **śluszne, gdyby prace nad nową ustawą regulującą status obywateli Ukrainy w Polsce rozpoczęły się jak najszybciej, wyprzedzając ogólnoeuropejską dyskusję, która niewątpliwie będzie nasilała się podczas wyborów do Parlamentu Europejskiego.** Bezzwłoczne działania w tym kierunku mogą spowodować, że to Polska zaproponuje rozwiązania, które będą przykładem dla innych krajów, zamiast kolejny raz dostosowywać własne ustawodawstwo krajowe do decyzji podjętych przez Radę UE.

Postulujemy:

- **Jak najszybsze podjęcie prac nad kolejną nowelizacją ustawy z dnia 12 marca 2022 r. o pomocy obywatelom Ukrainy w związku z konfliktem zbrojnym na terytorium tego państwa, zachowując w kolejnej nowelizacji poziom wsparcia, określony w decyzji wykonawczej (UE) 2022/382 przynajmniej na okres do 4 marca 2025 roku.**
- **W kolejnej nowelizacji ustawy z dnia 12 marca 2022 r. o pomocy obywatelom Ukrainy w związku z konfliktem zbrojnym na terytorium tego państwa poszerzenia katalogu osób wymienionych w art. 42, ust. 13 uprawnionych do ubiegania się o zezwolenie na pobyt czasowy o dzieci, partnerów, współmałżonków oraz bliskich i krewnych pozostających na utrzymaniu osób już uprawnionych.**
- **Rozpoczęcie przygotowań do prac nad nową ustawą, która po 4 marca 2025 r. ureguluje status prawny osób korzystających obecnie z ochrony tymczasowej, w tym zabezpieczy im możliwość ubiegania się o zezwolenie na pobyt czasowy na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej.**

Pozostajemy do Państwa dyspozycji i wyrażamy gotowość do współpracy we wspólnym poszukiwaniu najlepszych możliwych rozwiązań, z korzyścią dla wszystkich zainteresowanych stron.

Z poważaniem,

Myroslava Keryk
Prezeska Fundacji "Ukraiński Dom"

Fundacja "Ukraiński Dom"
Ul. Zamenhofa 1, 00-153 Warszawa
KRS: 0000342283
NIP: 1132788882
mail: biuro@ukrainskidom.pl
tel: +48 727 805 764

Do wiadomości:

Szymon Hołownia
Marszałek Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej
Kancelaria Sejmu
ul. Wiejska 4/6/8
00-902 Warszawa

Marcin Kierwiński
Minister spraw wewnętrznych i administracji
Ministerstwo Spraw Wewnętrznych i Administracji
ul. Stefana Batorego 5, 02-591 Warszawa

Profesor Maciej Duszczyk
Podsekretarz stanu w MSWiA
Ministerstwo Spraw Wewnętrznych i Administracji
ul. Stefana Batorego 5, 02-591 Warszawa